

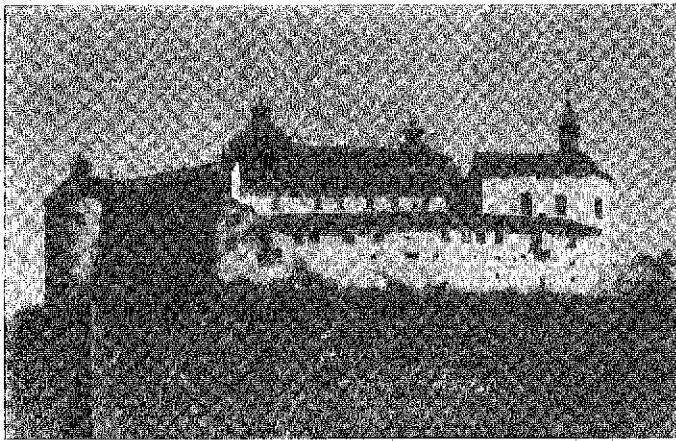
MÓSER ZOLTÁN

FOTÓS SZEMMEL

Szép és büszke vár – szép és büszke híd

Krasznahorka a Csetnekiek, majd főleg a Bebekék, s általában a Szapolyaiak birtoka, írja könyvében Csánki Dezső. A Rima hosszú völgyétől északkelet felé két hatalmas és gazdag család uradalmi területet el, a rokon, megosztott, de szakadatlanul viszálykodó Pelsőczy vagy pelsőczy Bebek és Csetneki családoké. Fő fészkeik Pelsőcz és tőle északra Csetnek. Ezekről nyugatra pedig Rákos vagy Kövi, keletre pedig Krasznahorka vára.

„Krasznahorka első nyomaira IV. Béla király 1243-ban kelt adománylevelében akadunk, midőn az Ákos nembéli Máté fia, Detre és Fülöp birtokába került. 1322-ben Krasznahorka az Ákos nemzetség közös birtoka. A vár a XIII. század végén épülhetett és ez időtájt került a Gömöri és a Máriássy család birtokába és hosszas perlekedésre adott okot. 1352-ben azonban a peres felek, és pedig egyrészt a Csetneki és Bebek családok, másrészt a Gömöri Batiz és Szentmihályi Márius utódai, Krasznahorka vára és a hozzátartozó hat falu birtokáért a körülbelül 50 év óta húzódó perben kiegyeztek.” Két év múlva aztán a pelsőczy Bebek Domonkos fia: István, Domonkos és György, illetve tapolczai Kun Miklós és fiai megosztották a vár és tartozékainak birtokán. Az Albert király halála után Erzsébet királynő által behívott csehek Krasznahorkát is kézre kerítették: a Hunyadiakhoz hű Bebek-család csak idővel, 1461-ben nyerte vissza a várat, amelyet később a Szapolyaiak vettek zálogba. 1585-ben ideiglenes adományként Andrassy Péter várkapitány szerezte meg. Az Andrassyak véglegesen 1642-ben kapták meg Krasznahorkát és a körülötte elterülő sok tízezer holdnyi birtokot, főleg erdőket. Így aztán Krasznahorka pontosan háromszáz évig meg is maradt az Andrassyak kezén.

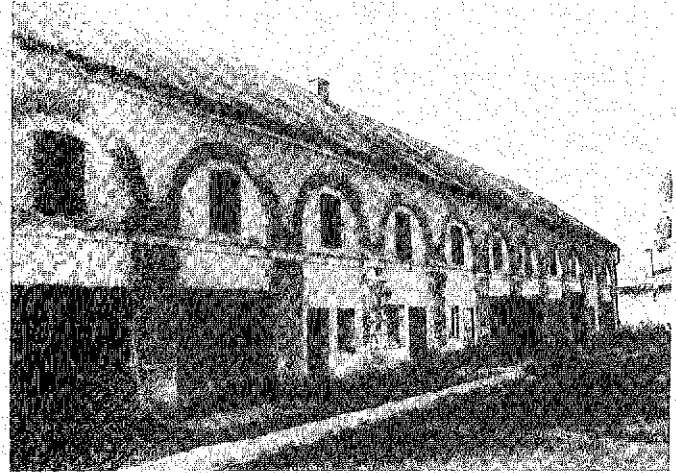
A Thököly- és Rákóczi-féle szabadságharcok is sokszor érintették Krasznahorkát. Amikor Rákóczi Ferenc fejedelem Rozsnyón országgyűlést tartott, itt, a várban lakott. Ekkorra a vár már erősen kiépült, s nemcsak erőssé, hanem széppé is vált. A várat a bécsi császári haditanács 1711-ben, a kuruc háborúk végeztével nem bontatta le, mivel egyszerű kastélynak számították, s a kastélyoknak megkegyelmeztek. „Ez volt Krasznahorka szerencséje – írja Szombathy Viktor. – A várban továbbra is laktak, katonaság is volt benne. A várat egy villámcsapás 1817-ben felgyújtotta, de az Andrassyak helyreállították. Egyik utolsó tulajdonosa, gróf Andrassy Dénes 1902-ben múzeumot ren-

dezett be a várban, s a vár belső laktere azóta is múzeum.” Ugyancsak ő építtetett egy díszes mauzóleumot a Kassára vezető országút mellé, ahol feleségével együtt nyugszik. Ahányszor erre jártam, mindig megálltam itt, s jó volt látni, hogy sohasem voltam egyedül.

*

Ha letérünk a főútról, és Krasznahorka vára alatt elindulunk fölfelé a Cseremosnya völgyében, az első falu Dernő lesz. A patak mellett fekvő magyar kisközség hajdan Krasznahorka vár tartozéka volt és a Bebekék után az Andrassyak kezébe került, akiknek egyike, Andrassy István, a XVIII. század vége felé kastélyt építtetett. A Szontágh-családnak 1650-ben itt már vasércbányája volt. Andrassy György alapította és építtette a híres dernői vasgyárat, mely a budapesti Lánchídhoz is szállított vasrészeket.

Erdélyi Géza, aki ma komáromi református püspök, annak idején a rozsnói gyülekezet lelkésze, könyvet készült írni Gömör megye klasszicista építészetéről. Mivel többször jártam nála, megkért, hogy készítsék a kéziratához képeket. (A könyv nem jelent meg, de egy nagyobb tanulmánya napvilágot látott 1983-ban.) Vele mentem el a mesés völgyben fekvő Dernőre, hogy ami megmaradt a régi vasolvasztóból, arról készüljön fénykép. Most ezt a képet mellékelem, a hozzá készült magyarázattal együtt.

Annak idején bizonyára nagyon sok ilyen rendeltetésű objektum épülhetett, mert a tárgyalt korszakban Gömör déli részét kivéve, ahol fejlett földművelés, valamint állattenyésztés folyt, egész Gömör országos viszonylatban is fontos bányászati és vasipari vidék volt – írja tanulmányában Erdélyi Géza. – A gömöri városokat élénk kereskedelem jellemezte. Különösen a mezőgazdaság és a vasipar termékeiből volt gazdag a kínálat, de a tímárok, a szűr- és gombkészítők termékei is híresek és keresettek voltak. Rimaszombat és Pelsőc a hetivásárokon kívül országos vásárt is tarthatott, amelyre szívesen jöttek a kereskedők mind az Alföldről, mind a Szepességből. A gazdag múlt ellenére ma már csak csekély számú eredeti gazdasági, kereskedelmi és ipari épület emlékeztet a múltra. Az ok kézenfekvő, a fejlődő technika és kereskedelem egyenesen megkövetelte az új objek-

A BUDAI VIGADÓ 107 ÉVE A KULTÚRA SZOLGÁLATÁBAN

tumok létesítését, ezért a korábbi kis hámorokat, öntödéket, magtárákat vagy lebontották, vagy idővel más célra teljesen átalakították őket.”

Szerencsére maradt néhány korabeli létesítmény, hámor, öntöde. Például Dernőn néhány évtizeddel ezelőtt még rekonstruálható állapotban volt az egyik olvasztókemence. Ma már csak egy öntöde áll a község északi részén. Meglehet, hogy éppen benne készítették a Lánchíd vasszerkezetének elemeit. De hogyan és miként kerültek Pest-Budára ilyen messziről? Úgy hallottam, hogy bivalyos szekérrel hozták.

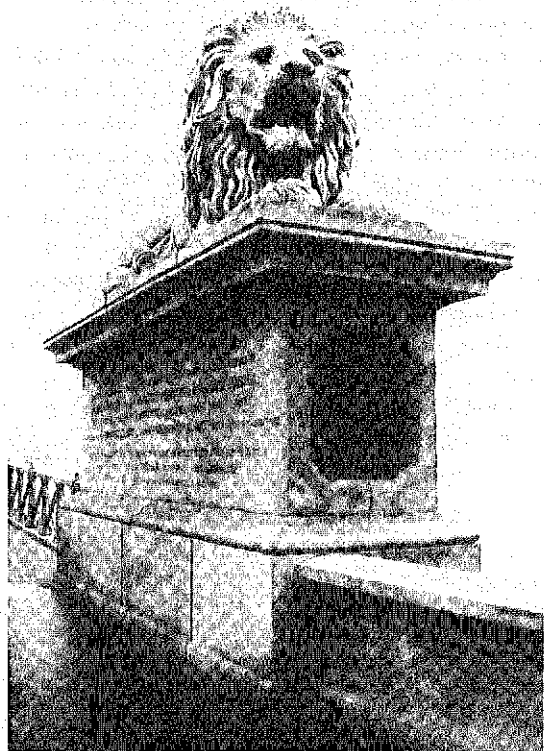
*

Báró Sina György, görög származású bécsi bankárról Széchenyi Naplójában olvastam először. Néhány évvel ezelőtt pedig a Gödöllői Városi Múzeumban láttam egy példaértékűen szép kiállítást, amelynek sokatmondó volt a címe és az alcíme: *Az arany ember – A gödöllői kastély görög ura*. A kiállítás alkalmából megjelent katalógus alapján, Kerényi B. Eszter tanulmányából sok részletet megtudtam a család eredetéről és üzleti tevékenységéről. Többek között azt is, hogy a görög származású Sina család a Habsburg Birodalom legfontosabb gabona- és gyapjuszállítója volt. Érdemeik elismerésül 1818-ban I. Ferenc császár Sina Simont és fiait, Györgyöt és Jánost nemesi címmel tüntette ki, és címet adományozott nekik. A latin jelmondatuk: *Servare intaminatum*. A tömör megfogalmazás magyar fordítása kb. ez lehet: *megőrizni tisztán, ami az*.

Ifjabb Sina György 1822-ben, apja halála után, átvette a kereskedelmet folytató cég ügyeinek intézését, és vérbeli kereskedőként tovább gyarapította az ingatlanok számát. Fölvásárolta a Habsburg Birodalom tönkrement arisztokratáinak földjét, s így 240 ezer holdnál is nagyobb terület birtokosa lett. „Sina György, hatalmas vagyona ellenére nem zárkózott el a jótékony célú adományoktól, s nem a gyors vagyonszerzést tartotta szem előtt. Többnyire olyan vállalkozásokat támogatott, amelyek biztos, de lassabb nyereséggel kecsegtettek. Korának magyar főuraival ellentétben felismerte Széchenyi közlekedési tervének jelentőségét és gazdasági előnyeit. Bankárként nyilván mérlegelte az üzleti előnyöket, de kereskedőként tisztában volt a gyors és olcsó szállítás számára szükséges közlekedési hálózat fontosságával. Sina György nem csak Széchenyi István elképzeléseinek egyik fő támogatója volt, de magánvagyonának kezelője is.”

Az egyik legfontosabb támogatást Sina a Lánchíd tervének valóra váltásához adta Széchenyinek. „A Lánchíd az első állandó híd, mely a hazai kereskedelem számára is oly fontos összeköttetést jelentette Pest és Buda, az ország keleti és nyugati fele között. Segítségével válhatott a főváros azzá a szellemi és gazdasági központtá, amelyet Széchenyi elképzelt.” A híd megnyitására, amelyen Széchenyi már nem vett részt, a magyar szabadságharc okozta késedelmek miatt csak 1849 novemberében került sor. Erre emlékeztet a következő felirat, amely a budai oldalon, a déli szobortalapzaton olvasható ma is:

V. FERDINÁND KIRÁLY ORSZÁGLÁSA ALATT, GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁNBAN TÁMADT A GONDOLAT BUDA ÉS PEST VÁROSOKAT LÁNCHIDDAL ÖSSZEKAPCSOLNI S A NAGY HAZAFI EZEN ÓRIÁSI MŰ KIVITELÉRE BÁRÓ SINA GYÖRGGYEL EGYESÜLT KI IS JÓZSEF FŐHERCEG MAGYARORSZÁG NÁDORA MINT AZ ORSZÁGOS KÜLDÖTTTSÉG ELNÖKÉVEL AZ 1840 XXXIX T. cz. ÁLTAL HELYBEN HAGYOTT SZERZŐDÉST KÖTVÉN ANNAK ALAPJÁN MÉG BÁRÓ ROTSCCHILD SALAMON ÉS KAPRIORAI WODIANER SÁMUEL JÓZSEF CSATLAKOZTAK A VÁLLALATHOZ. AZ ÉPÍTMÉNY TIRNEY CLARK VILMOS ANGOL MÉRNÖK TERVEI SZERINT, HELYETTESE CLARK ÁDÁM MÉRNÖK ÁLTAL TIZ ÉV ALATT VITETETT VÉGHEZ ÉS A HÍD 1849. NOV. 21-ÉN ADATOTT ÁT A NYILVÁNOS KÖZLEKEDÉSNEK. ISTEN ÁLDÁSA LEGYEN E MŰVÖN ÉS ALAPÍTÓINAK EMLÉKEZETE ÉLJEN A HAZÁBAN.

Valószínűleg sokan látták a *Hídember* című filmet, amelyet én bizony másként fejeztem volna be. természetesen a híddal, a hídavatással: de nem a szükséges ceremóniával, hanem a csönddel: 1849 novemberének csöndjével, a magyar történelem csöndjével, meg egy mondattal, mert ez sem tanulság nélkül való: „A Lánchídon (1849. november 20-án) Haynau ment át elsőnek.”